

Σχόλια σχετικά με την συμβολή του κρόκου σε γαληνικά σκευάσματα

Σκεύος Φιλιάνος, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Από τα διάφορα γαληνικά σκευάσματα που κατά καιρούς περιελάμβαναν κρόκο στη σύστασή τους, αποδεικνύεται ότι ο κρόκος δρα σαν φάρμακο και όχι σαν χρωστική ή διορθωτικό οσμής και γεύσης.

Εξετάζονται τη σύσταση που προσβάλλεται διαφόρων σκευασμάτων παρατηρούμε ότι ο κρόκος ακολουθεί πάντοτε το όπιο σε όλα τα σκευάσματα του τελευταίου.

1. Τα οπιούχα κατατόπια του κυνογλώσσου καλούνται επίσης μαλακτικά κατατόπια του Μεσσούη (Messue). Μεσσούη ονομάζονταν δύο χριστιανοί άραβες γιατροί που έζησαν τον 8^ο και 10^ο αιώνα. Ο πρεσβύτερος 780-857 μ.Χ. και ο νεώτερος 925-1015 μ.Χ.

<u>Pilulae Cynoglossi opiatæ (2, σελ. 1635)</u>	
Cortex radices Cynoglossi pulverati	10 g
Extract. opii	10 g
Semina Hyoscyami pulver.	10 g
Myrrha pulverata	15 g
Resina Boswelliae pulver.	12 g
Stigmata croci pulver.	4 g
Castoreum pulver.	4 g
Mellitus simplex	35 g

(Mellitus simplex = λευκό μέλι + απεσταγμένο ύδωρ 4:1 μ/μ)

Διαιρέσατε σε κατατόπια βάρους 0,20 γραμ.

Περιέχουν 0,02 γραμ. εκχυλίσματος οπίου και κονιοποιημένων σπερμάτων υοσκυάμου.

Η ανωτέρω συνταγή έχει ηλικία 10 αιώνων: Η ρίζα του *Cynoglossum* (Κυνόγλωσσου) θεωρείτο ανώδυνος, κατά της αιμόπτυσης και αντιδιαρροϊκή. Περιέχει μέχρι 1,70% αλκαλοειδή της πυρρολιζιδίνης που την καθιστούν ελαφρώς ναρκωτική.

2. Μέχρι σήμερα ο κρόκος θεωρείτο σαν διορθωτικό οσμής και χρώσης. Η παρουσία του σε διάφορα σύνθετα σκευάσματα δεν επιβεβαιώνει αυτή τη θεώρηση.

Το λάυδανο, κακώς χαρακτηρίζεται ότι έχει οσμή κρόκου, αλλά η βιβλιογραφία αντιγράφει προγενέστερα λάθη.

Η οσμή του κρόκου που περιέχει ίχνη αιθερίου ελαίου δεν μπορεί να ανταγωνιστεί την οσμή διπλής ποσότητας οπίου και αυτή των 2 g αιθερίων ελαίων (κινναμώμου και καρυόφυλλων).

Κατά τον ίδιο τρόπο η καστανή χρήση των 10 g οπίου δεν μπορεί να καλυφθεί από την ερυθροκίτρινη χρώση του κρόκου.

Στον φαρμακολογικό τομέα ο κρόκος είναι διεγερτικό του νευρικού συστήματος, μπορεί να ανταγωνιστεί την υπνωτική δράση των αλκαλοειδών του οπίου ή να συνεργήσει με αυτά ως προς τον αντισπασμωδικό ρόλο επί του εντέρου.

Ο Διοσκούριδης γράφει ότι ο κρόκος είναι μετρητής στυπτικός.

<u>Sydenham's laudanum. Tinctura opii crocata (2 σελ. 831)</u>	
Opium pulver.	110 g
Stigmata croci incis.	50 g
Aetheroleum Cinnamomi zeylanici	1 g
Aetheroleum caryophylli	1 g
Alcoholum 30°	920 g

Ένα γραμμάριο Λάουδανου αντιστοιχεί προς 0,100 γραμ. κονιοποιημένου οπίου και περιέχει 0,01 γραμ. μορφίνης.

<u>Tinctura opii crocata. Laudanum Sydenhami</u>	
Ελληνική Φαρμακοποιία II, 1924 (8) σελ. 416-417	
Opium pulver.	10 g μετρικό
Crocus pulver.	3 g λεππώς κονιοποιημένο
Caryophylli fl.	1 g αδρομερώς κονιοποιημένο
Cinnamomum pulver.	1 g αδρομερώς κονιοποιημένο
Alcohol dilut. (60°)	94 g

<u>Tinctura opii crocata. Laudanum liquidum Sydenhami</u>	
Ελληνική Φαρμακοποιία, Επανάκδοση 1868, σελ. 323	
Cassiae Cinnamomeae	1 μέρος
Caryophyllorum	1 μέρος
ultrorumque partem unam	
Croci, partes octo	8 μέρη
Opii siccati, partes sedecim	16 μέρη
Vini alcoholici, partes nonaginta sex.	96 μέρη

Vinum alcoholicum = Οίνος Σαντορίνης (Θηραίος)

3. Στα διάφορα Eau de Dalibour ή Eau d'Alibour (που χρησιμοποιούνται σε δερματικές παθήσεις και μεταξύ άλλων στον επιχείλιο έρπη) υπάρχει μια μικρή ποσότητα κρόκου· 1 g βάμματος στα διαλύματα 3β και 3γ και προκαλεί σε 1 λίτρο διαλύματος μια

ελαφρά μεταβολή της οσμής, αν την συγκρίνουμε με την ποσότητα των 10 g καμφορούχου αλκοόλης που περιέχει 1 g καφουράς, και τούτο έστω και αν το διάλυμα διηθείται.

Η κυανή χρώση του θειικού χαλκού μεταβάλλεται ελάχιστα από την κίτρινη χρώση 1 g βάμματος κρόκου.

Η μόνη σκέψη της χρήσης παραμένει στο ότι είναι αναλγητική ή συνεργική αυτής της καφουράς που είναι μάλλον αντικνησμική. Στον Διοσκουρίδη όμως αναφέρεται ότι είναι “κατά του ερυσιπέλατος” άρα με δράση αντιστρεπτοκοκκική.

Οι δερματολόγοι προσθέτουν μικρή ποσότητα Eau Dalibour σε αφέψημα χαμαίμηλου για δερματολογικές πλύσεις.

Εξάλλου η σύγχρονη παρουσία οπίου και κρόκου εμφανίζεται στη σύσταση της θηριακής της Βαυαρικής Φαρμακοποιίας.

Η αντίδοτος του Ορειβασίου καλουμένη “Αθανασίας αντίδοτος” ή “Αθάνατος Πλευριτική Ανώδυνος” περιέχει τις εξής δρόγες: κιννάμωμο, ναρδόσταχυ, καρδάμωμο, κρόκο, όπιο, στύρακα, κόστο, σμύρνα, και κεκαθαρμένο μέλι.

Επανερχόμεθα στον D’Alibour ή αλλιώς Dalibour, τρία σκευάσματα του αποδίδονται τα οποία αναγράφονται στη γαλλική βιβλιογραφία.

3α. Το ύδωρ του D’Alibour ή κολλύριο του Αγίου Ιερνερωνίου με την εξής σύσταση⁽¹⁾:

Θειικού ψευδαργύρου	70 μέρη
Θειικού χαλκού	20 μέρη
Καφουράς	10 μέρη
Κρόκου	4 μέρη
Ύδατος	2.000 μέρη

Αφίεται το σύνολο προς κατεργασία και διηθείται.

Αυτό το σκεύασμα να χρησιμοποιείται με προφυλάξεις.

3β. Αραιό διάλυμα θειικού χαλκού και ψευδαργύρου⁽²⁾ (ασθενές ύδωρ του DALIBOUR)

Θειικού χαλκού	1 γραμμάριο
Θειικού ψευδαργύρου	3,5 γραμμάρια
Βάμματος κρόκου	1 γραμμάριο
Καφορούχου οينوπνεύματος	10 γραμμάρια
Απεσταγμένου ύδατος ο, α.	δια 1 Λίτρο

Μετά τη διάλυση των θειικών αλάτων εις το ύδωρ, προστίθενται τα βάρματα κρόκου και καφουράς και το υπόλοιπο του ύδατος. Μετά από ανατάραξη και παραμονή 24 ωρών, το όλον διηθείται.

Φυλάσσεται το σκεύασμα στο ερμάριο των επικινδύνων φαρμάκων.

3γ. Πυκνό διάλυμα θειικού χαλκού και ψευδαργύρου⁽²⁾ (Ισχυρόν ύδωρ του DALIBOUR)

Θειικού χαλκού	10 γραμμάρια
Θειικού ψευδαργύρου	35 γραμμάρια
Βάμματος κρόκου	1 γραμμάριο
Καφορούχου οينوπνεύματος	10 γραμμάρια
Απεσταγμένου ύδατος ο.α.	δια 1 λίτρον

Παρασκευάζεται όπως το προηγούμενο· χρησιμοποιείται αραιωμένο.

Εάν δεν καθορίζει ο γιατρός ποιο διάλυμα θέλει, παρέχεται μόνο το ασθενές διάλυμα.

Αμφότερα τα διαλύματα ενδείκνυται για το *impetigo* και το *ελκώδες impetigo* = έκθυμα. Οι δύο δερματικές παθήσεις οφείλονται σε μόλυνση δια σταφυλόκοκκων και στρεπτοκόκκων³. Είναι γνωστό ότι ο στρεπτόκοκκος αντιμετωπίζεται με τα άλατα χαλκού και ο σταφυλόκοκκος με τα άλατα ψευδαργύρου.

Παραλλαγή του πρώτου σκευάσματος αναφέρουν οι Δαμβέργης και Κομνηνός στο σύγγραμμα των “Φαρμακογραφία - Χημικά ανόργανα φάρμακα⁴”. Υπό τον τίτλον

Aqua ophthalmica (Alibour), Collyrium (σελ. 556) St. Jerneron, Aqua ophthalmica Yvel

Θειικού χαλκού	1,0 μέρος
Θειικού ψευδαργύρου	1,0 μέρος
Κόνεως καφουράς	0,1 μέρος
Βάμματος οπίου κροκούχου	2,0 μέρη
Ύδατος	200,0 μέρη

Αναταράσσεται καλώς και κατόπιν διηθείται.

Η παραλλαγή όπως διαπιστώνεται είναι η αντικατάσταση του κρόκου με το κροκούχο βάμμα οπίου που έχει ισχυρή αναλγητική δράση. Άρα η παρουσία του κρόκου στην αρχική σύσταση είχε αυτόν το σκοπό.

4. (Alcoholatum Gar(r)i) - Πνεύμα του Gar(r)us, DORVAULT σελ. 347	
Οπού αλόης	5 μέρη
Κρόκου	5 μέρη
Σμύρνης	2 μέρη
Κινναμώμου	20 μέρη
Καρυοφύλλων	5 μέρη
Μοσχοκαρυών	10 μέρη
Αλκοόλης 80°	5.000 μέρη

Μετά από τετραήμερον εμβροχήν διηθήσατε, προσθέσατε ένα λίτρο ύδατος και αποστάξατε μέχρι λήψεως 4.500 μερών πνεύματος.

Το πνεύμα του GARUS χρησιμεύει για την Παρασκευή του ομώνυμου ελιξίριου.

Elixirium Gari - Ελιξίριο του Garus, DORVAULT (1, σελ. 663)	
Πνεύμα του Garus	1.000 μέρη
Βανίλλης	1 μέρος
Κρόκου	0,5 μέρος
Πόας αδιάντου (capillaire)	20 μέρη
Απόστακτου ύδατος ανθέων νεραντζέας	200 μέρη
Σακχάρου	100 μέρη

Εμβρέχονται η βανίλλη και ο κρόκος επί 48 ώρες εις το πνεύμα, παρασκευάζεται έγχυμα του αδιάντου εντός 500 μερών βραστού ύδατος, εκθλίβεται η δρόγη και στο έγχυμα προστίθεται το σάκχαρο. Τελικά προστίθενται το έμβρεγμα και το ανθόνερο. Το όλο διηθείται.

Το ελιξίριο χρησιμοποιείται σαν στομαχικό ή και σαν ηδύποτο κατά τα γεύματα. Είναι συστατικό του ελιξιρίου τερπίνης που είναι αντιβηχικό. Να σημειωθεί η προσθήκη του κρόκου πλέον αυτού που υποβλήθηκε στην απόσταση κατά την παρασκευή του πνεύματος. Η μικρή ποσότητα του κρόκου σχετικά με το σύνολο του ελιξιρίου εξηγείται από την δραστικότητα αυτής της δρόγης.

5. *Tinctura Aloe composita* - Σύνθετο βάμμα αλόης, GORIS (2, σελ. 829)

Αλόης	50 γραμμάρια
Ρίζας γεντιανής	5 γραμμάρια
Ρίζας ρήου	5 γραμμάρια
Ρίζας ζεδαριάς	5 γραμμάρια
Κρόκου	5 γραμμάρια
Αγαρικού	5 γραμμάρια
Αλκοόλης 60°	2.000 γραμμάρια

Πολυήμερη εμβροχή των δρογών εντός της αλκοόλης, έκθλιψη και διήθηση.

Αυτό το βάμμα καλείται επίσης “ελιξίριο μακροζωίας”. Δίδεται σαν καθαρτικό και χολαγωγό εις δόσεις 5 έως 15 γραμμαρίων. Να σημειωθεί η ισόποση, προς τα συμπαρομαρτούντα της αλόης άλλα φάρμακα, παρουσία του κρόκου.

6. **Tinctura eupeptica - Εύπεπτο βάμμα (5)**

Βάμματος κρόκου	10 γραμμάρια
Βάμματος κινναμώμου	10 γραμμάρια
Βάμματος κιγχόνης	5 γραμμάρια
Βάμματος κολόμβου	5 γραμμάρια

Λαμβάνεται ½ ώρα προ των φαγητών σε δόσεις 20 έως 30 σταγόνων.

7. **Sirupus Croci - Σιρόπι κρόκου (6) READER'S DIGEST σελ. 382**

Στίγματα κρόκου	50 γραμμάρια
Ερυθρός γλυκός οίνος	1 λίτρο
Κόκκινο γλυκό κρασί	1 λίτρο
Σάκχαρο	1 κιλό

Διήμερη εμβροχή τετμημένων στιγμάτων εντός του οίνου, διήθηση, να προστεθεί το σάκχαρο και να θερμανθεί το παρασκεύασμα εντός υδατόλουτρου χωρίς να βράσει, κατανέμεται στη συνέχεια σε φιάλες.

Δόση: τρεις κουταλιές του καφέ ημερησίως για τη θεραπεία του βρογχίτη.

8. **Sirupus croci bechicum - Αντιβηχικό σιρόπι κρόκου (6) σελ. 431**

Κόνεως κρόκου	15 γραμμάρια
Ύδατος	1 λίτρο
Σακχάρου	500 γραμμάρια

Βράζεται ο κρόκος επί 30 λεπτά εντός του ύδατος, διήθηση, προστίθεται η ζάχαρη και βράζεται το όλον εκ νέου. Κατανείμате σε φιάλες. Δόσεις: 2 έως 4 κουταλιές της σούπας ημερησίως.

9. Ο κρόκος δρα σαν ρυθμιστικό των εμμήνων, διεγείρει και κατευνάζει την μήτρα. Εσωτερικώς κατά τον Εμμανουήλ Εμμανουήλ:

max εφάπαξ δόση 0,5 γραμμάρια

max ημερήσια δόση 1,0 γραμμάριο

Εξωτερικώς: το βάμμα απαλύνει τους πόνους των ούλων σε εντριβές.

Προτείνεται το εξής σκεύασμα (5) (σελ. 1803):

10. Collutorium croci

Βάμματος σμύρνης	10 γραμμάρια
Βάμματος βανίλλης	10 γραμμάρια
Βάμματος κρόκου	20 γραμμάρια
Ροδομέλιτος	70 γραμμάρια

(Σχετικά αναφέρει και ο Διοσκουρίδης: τα στοματικά κολλύρια μετά γάλακτος)

Η ορμονική δράση του κρόκου τον καθιστά επικίνδυνο, διότι συνιστά εμμηναγωγό και εκτριπτική δρόγη. Πειραματικώς, όπως αναφέρεται εις το σύγγραμμα του αείμνηστου καθηγητή Παναγιώτου Κρητικού (7), αποδεικνύεται η επίδραση της πικροκροκίνης, συστατικό του κρόκου, και της σαφρανάλης, προϊόντος διασπάσεως της πικροκροκίνης, επί των γαμετών της χλαμυδομονάδας.

Επιδράσει πικροκροκίνης εις το σκότος λαμβάνονται θήλεις γαμέται.

Επιδράσει σαφρανάλης εις το σκότος λαμβάνονται άρρενες γαμέται.

11. Sirupus croci - Sirop de Safran (12)

Safran	25 g
Vin de Malaga	440 g
Sucre blanc	500 g

Κατατέμνεται ο κρόκος και εμβρέχεται επί 48 ώρες εντός του οίνου (αντί του οίνου Malaga μπορούμε να βάλουμε ένα ελληνικό γλυκό κρασί όπως της Σάμου ή Μαυροδάφνη Coumandaria).

Εκθλίβεται το φυτικό υλικό και κατεργάζεται το υπόλειμμα με νέα ποσότητα κρασιού για να ληφθεί τελικά υγρό διήθημα 440 γραμμάρια.

Σε αυτό το υγρό διαλύεται η ζάχαρη σε κλειστό δοχείο που βρίσκεται μέσα σε υδατόλουτρο.

Διηθείται το σιρόπι όταν κρυώσει.

12. Crocus saccharatus - Κροκοσάχαρον (12)

Βάμμα κρόκου	60 g
Λευκή ζάχαρη σε τεμάχια	500 g

Παρασκευή: Ποτίζεται το σάκχαρο με το βάμμα. Ξηραίνεται σε θερμοκήπιο και κονιοποιείται.

Το παρασκεύασμα αυτό μπορεί να θεωρηθεί πρόδρομο των λυοφιλοποιημένων μορφών.

13. Pulvis croci (Poudre de Safran) - Κόνις Κρόκου (12)

Ξηραίνονται τα στίγματα σ'ένα μετρίως θερμανθέντα κλίβανο, κονιοποιούνται δια τριβής σε γουδί και κοσκινίζεται το προϊόν μέσω μεταξωτού κοσκίνου.

Η σκόνη αυτή είναι πολύ υγροσκοπική και πρέπει να διατηρείται μακριά από την υγρασία και το ηλιακό φως.

14. Tinctura croci - Βάμμα Κρόκου (12)

Στιγμάτων κρόκου	100 γραμμάρια
Αλκοόλης 80°	1.000 γραμμάρια

Κόβουμε τα στίγματα και τα αφήνουμε να εμβραχούν επί 10 ημέρες μέσα στην αλκοόλη. Μετά από έκθλιψη διηθείται το υγρό.

15. Infusum croci - Έγχυμα κρόκου (12)

Στίγματα κρόκου	4 γραμμάρια
Βραστό νερό	1.000 γραμμάρια

Αφήνουμε το όλο για κατεργασία επί 30 λεπτά της ώρας και διηθούμε μέσω χάρτινου ηθμού.

16. Extractum croci - Εκχύλισμα Κρόκου (12)

Αποξηραμένων στιγμάτων κρόκου	100 γραμμάρια
Αλκοόλη 60°	800 γραμμάρια

Εμβροχή επί 10 ημέρες στα 3/4 της αλκοόλης.

Έκθλιψη και διήθηση, στο φυτικό υπόλειμμα προστίθεται η υπόλοιπη αλκοόλη και κατόπιν γίνεται νέα διήθηση. Ενώνονται τα δύο διηθήματα. Αποστάζονται επί υδατόλουτρου μέχρι να φύγει όλο το οινόπνευμα και συνεχίζεται η εξάτμιση μέχρι συστάσεως μαλακού εκχυλίσματος.

17. **Η Κονιοποιημένη Θηριακή** (12) περιέχει 57 δρόγες, μεταξύ των οποίων το όπιο της Σμύρνης 120 g και τον κρόκο 40 g. Παράξενο είναι ότι υπάρχουν και ξηρές έχιδνες (60 g).

Αυτή η σκόνη ανακατεμένη με ένα πυκνό υγρό αποτελούμενο από μέλι, τερεβινθίνη και γλυκό κρασί (Malaga) σχηματίζει ένα έκλειγμα (Electuarium) γνωστό από την

αρχαιότητα. Η ονομασία Θηριακή προήλθε από δύο ποιήματα του Έλληνα Ιατρού Νικάνδρου, τα Θηριακά και τα Αλεξιφάρμακα.

18. **Electuarium Croci compositum - Electuaire de Safran compose - Σύνθετο Κροκούχο έκλειγμα (12)**

Εσφραγισμένης γης κατεργασθείσης (Terra sigillata preparata)	31 g
Οφθαλμών καραβίδων κονιοποιημένων	80 g
Κιννάμωμου Κεϋλάνης	30 g
Κρητικού Δικτάμου	10 g
Κίτρινου ξύλου σαντάλου	10 g
Ερυθρού σανταλόξυλου	10 g
Σμύρνας	10 g

Τα ανωτέρω κονιοποιούνται και κοσκινίζονται δια λεπτού κοσκίνου για να ληφθεί πολύ λεπτή σκόνη.

Επίσης λαμβάνονται τα εξής υλικά:

Λευκού μέλιτος	240 g
Σιροπτίου γαρυφάλλων (όχι τα μοσχοκάρφια αλλά τα άνθη του διάνθου = γαρύφαλλο)	480 g
Κονιοποιημένου κρόκου	10 g

Διαλύεται σε χαμηλή φωτιά το μέλι μέσα στο σιρόπι. Όταν το μείγμα έχει κρυώσει λίγο, προστίθεται ο κρόκος. Το αφήνουμε να εμβραχεί 12 ώρες και αναμιγνύουμε στο τέλος την σκόνη που προήλθε από την πρώτη κατεργασία.

Αυτό το σκεύασμα ήταν γραμμένο στο Γαλλικό κώδικα του 1884.

Στομαχικό και προσροφητικό των τοξινών. Δόση 1-15 g ημερησίως.

Το σιρόπι από άνθη γαρύφαλλων (Dianthus) παρασκευάζεται ως εξής:

Έγχυμα 100 gr. ερυθρών γαρυφάλων σε 15 μέρη βραστόυ νερού. Παραμονή 6 ώρες. Έκθλιψη. Αφήνεται το υγρό να κατακαθήσει, αποχύνεται και προστίθενται 100 g σάκχαρο για κάθε 100 g υγρού. Βράζεται ταχέως και διηθείται δι' οθόνιου (ύφασμα).

19. Πεδάνιου Διοσκουρίδου Αναζαρβέως, Βιβλίων Α', κεφ. κε'.

Σχόλια στο κείμενο του Διοσκουρίδου:

Μετά από παρουσίαση για την ποιότητα και την προέλευση των διαφόρων ειδών κρόκου που υπήρχαν στην αγορά τότε, αναφέρεται πώς πρέπει να είναι ο καλής ποιότητας κρόκος και κατόπιν οι φαρμακευτικές του ιδιότητες:

Έτσι παρατηρούμε:

1. **“αλέτω εύπνουσ”**: βοηθά στην αναπνοή, γι' αυτό και χορηγείται σε σιρόπια για βρογχίτιδα και βήχα.
2. **“ουκ ευρωτιών, υπόδριμυς”**: να μην μουχλιάζει και να μην τσούζει πολύ.
3. **“Δολούται... κροκομάγατος... “κ.λπ.”**: εδώ παρουσιάζονται οι νοθείες με λιπαρές ύλες, άλλα υγρά με λιθάργυρο και άλλα ανόργανα. Ελέγχεται λοιπόν ως προς την υπάρχουσα προσθήκη χύματος ή ζυμού.
4. Ο Θεσσαλός λέγει ότι πρέπει να είναι μόνο ευώδης.
5. Άλλοι λέγουν ότι είναι τοξικός μέχρι θανάτου όταν δοθεί σε δόση 3 δραχμών (περίπου 10 γραμμαρίων) με νερό.
6. Ουσιαστικά είναι διουρητικός και μέτρια συτυπτικός. Γι' αυτήν την ιδιότητα συνδυάζεται με το όπιο σαν αντιδιαρροϊκό.
7. **“Ερυσιπέλατα ποιεί περιχριόμενος μεθ' ύδατος”**: βρέχουμε τον κρόκο που τοποθετείται στα ερυσιπέλατα.

α. Το ερυσίπελας είναι δερματική στρεπτοκοκκική λοίμωξη· γι'αυτό συνδυάζουν τον κρόκο με τον θειικό χαλκό στο Eau de Dalibour, όπου ο θειικός χαλκός είναι αντιστρεπτοκοκκικό φάρμακο.

β. Αυτή η χρήση λόγω χρώματος στηρίζεται και στην θεωρία της Signatura (των σημείων).

8. **“προς ρευματισμός οφθαλμών και ώτων”**: δίδεται για ασθένειες των οφθαλμών εξ'ου και το κολλύριον του St. Jerneron. Αυτά χάρις στην κροκετίνη που είναι παράγωγο του καρωτενίου.
9. **“μετά γάλακτος συμπλέκεται κολλυρίου, ωτικών και στοματικών”**: δυναμώνει τα ούλα.
10. **“Εστι δε και ακραίπαλος”**: κατά της μέθης.
11. **“Η ρίζα δε της αυτού φερούσης πόας μετά γλυκέος πινομένη ούρα κινεί”**: Η ρίζα περιέχει πολυμερισμένα σάκχαρα, που είναι διουρητικά.

12. Υπάρχουν σε διάφορα σκευάσματα κατηγορίες “ανοργάνου κρόκου” τελείως ασχέτου με **Προσοχή**: αυτόν που μελετάμε σήμερα. Κάθε ένα από αυτά έχει διαφορετική σύσταση και τρόπο παρασκευής.

α. **Ορεκτικός κρόκος του Άρεως**: Αυτός είναι ένυδρο οξείδιο του σιδήρου που παρασκευάζεται άλλοτε όταν εξέθεταν τα ρινίσματα του σιδήρου στην δρόσο του Μαΐου.

β. Ο **Στυπτικός Κρόκος του Άρεως**: Μετά από πύρρωση του προηγούμενου παράγεται αυτό το είδος του οξειδίου του σιδήρου.

γ. Ο **Μεταλλικός κρόκος** που είναι παράγωγο του αντιμονίου (Safran des metaux - Crocus metallosum) που αναφέρουμε με τις επιφυλάξεις μας για την τοξικότητα του αντιμονίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Dorvault, L'Officine, Paris 1910, σελ. 616, 347, 663.
2. Goris Albert, Liot Andre et Goris Andre, Pharmacie galenique, Paris, 1942, σελ. 717.
3. The Merck Manual, 11th edition, σελ. 1395, 1396, Merck & Co., Inc., 1966.
4. Δαμβέργη Α., Κομνηνού Τ., Φαρμακογραφία - Χημικά Ανόργανα Φάρμακα, Αθήναι, 1908, σελ. 556.
5. Benigni R., Capra C., Cattorini P.E., Piante medicinali, Chimica, Farmacologia e Terapia, Inverni e Della Beffa, Milano, 1964 σελ.. 1803, 1804.
6. Secrets et Vertus des plantesmedicinales, Selection du Reader's Digest, 1977, σελ. 383, 431.
7. Παν. Κρητικού, Μαθήματα Φαρμακογνωσίας, Γενική Φαρμακογνωσία, Αθήναι, 1973, σελ. 147.
8. Ελληνική Φαρμακοποιία II, Αθήνα 1924.
9. J. Vouros, X. Landerer, J. Sartori, Greek Pharmacopoeia, 1st ed. reprinted 1868, Athens.
10. Oribasius, Collectionum medicarum reliquiae, Vol. IV. Eclogae medicamentorum index, Corpus Medicorum Graecorum, edidit Ioannes Raeder, Lipsiae et Berolini in Aedibus B.G Teubneri, MCMSSSIII.
11. Pharmacopoea Bavarica, Μόναχο, 1832.
12. Nouveaux Elements de Pharmacie, A. Audouard, Ile, edition, Paris 1982. (813, 677, 157, 158, 235, 826, 776, 553, 783, 758).
13. Πεδάνιου Διοσκουρίδου Αναζαρβέως, Βιβλίον Α', κεφ. κε'.